

різні підходи до визначення поняття «спрямованість особистості», а саме: «основна життєва спрямованість», «домінуюче ставлення», «сміслоутворюючий мотив», «результат стійкого домінування та інші. Однак загальним для них є те, що у всіх концепціях спрямованість розглядається як центральна ланка, без якої неможливе професійне становлення особистості. Дуже важливим є виявлення сутності «професійної спрямованості» особистості. Хоча в науці немає єдиного тлумачення визначення даного поняття, все ж таки в дослідженнях мають місце загальні підходи, що її характеризують – це інтегральна характеристика особистості, яка в міру свого розвитку збагачується, стає все більш змістовною, а її зміст визначається цілями педагогічної діяльності та професійно-значущими мотивами.

З огляду на все зазначене вище можна дійти висновку, що здобувачі освіти, які при виборі професії керуються професійними мотивами, а саме: інтересом до професії, відповідністю професії своїм потребам, схильністю та здібностями, усвідомленням її затребуваності суспільством, ставляться до неї позитивно. А ті, хто вступає до університету без конкретної мети (на вимогу батьків чи за прикладом друзів) негативно ставляться до своєї професії. Таким чином, професійна спрямованість є внутрішнім новоутворенням особистості, що виникає у здобувача освіти при його навчанні та взаємодії з навколишнім середовищем [2, С. 64]. Від того наскільки вмотивованим до вибору конкретного напрямку майбутньої навчальної траєкторії буде залежати й рівень майбутнього інженера та його конкурентоздатність на сучасному ринку праці.

Список літератури:

1. Галацин К., Фещук А., Котковець А. Квазіпрофесійна діяльність у процесі вивчення іноземної мови майбутніми інженерами. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 69, том 1, 2023. С. 299 – 305.
2. Дідух М.М. Професійна спрямованість як динамічна якість освіти. Юридична психологія. №1 (28), 2020. С. 56 – 64.

СМЕРТНА КАРА У КОНТЕКСТІ ПОЛІТИЧНИХ РЕЖИМІВ ТА ГЛОБАЛЬНИХ ТЕНДЕНЦІЙ СУЧАСНОЇ ПОЛІТИКИ

Кириченко А.О., студентка,

*Науковий керівник - канд.істор. Наук,
доцент кафедри філософії та ППП Філіпенко Л.В.*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Тема смертної кари залишається однією з найбільш дискусійних у сучасній політиці, юриспруденції та міжнародних відносинах. Попри те, що на перший погляд вона належить до сфери кримінального права, насправді питання її застосування тісно пов'язане з характером політичної влади та типом політичного режиму. Саме тому в сучасній політології смертна кара розглядається не лише як форма покарання, а як індикатор взаємодії держави з громадянами та рівня дотримання прав людини [8].

Щоб глибше зрозуміти цю взаємозалежність, доцільно звернутися до історичної еволюції смертної кари, яка демонструє трансформацію не лише правових норм, але й самих механізмів влади.

Історично смертна кара виникла ще у найдавніших цивілізаціях і була невід'ємною частиною системи влади. У законах вавилонського царя Хаммурапі (XVIII ст. до н.е.) передбачалися смертні покарання за широкий спектр злочинів – від вбивства до крадіжки чи неправдивих свідчень. Водночас застосування покарання мало виразний соціальний характер: представники аристократії за аналогічні злочини часто несли м'якші санкції. Це свідчить про те, що смертна кара виконувала не лише каральну функцію, а й функцію підтримання соціальної ієрархії та політичного порядку [2].

Подібна логіка простежується і в Стародавньому Єгипті, де смертна кара застосовувалася переважно за злочини проти фараона або релігійних норм. У цьому випадку вона набувала сакрального змісту, підкреслюючи божественну природу влади. Таким чином, уже на ранніх етапах розвитку державності смертна кара виступала інструментом легітимації політичного режиму.

У античній Греції та Римі смертна кара застосовувалася як щодо кримінальних, так і до політичних злочинів. Відомим прикладом є страта Сократа у 399 році до н.е., що відображає конфлікт між індивідуальною свободою та інтересами політичної спільноти. У Римській імперії публічні страти мали

демонстративний характер і виконували функцію політичного залякування. Як зазначає М. Фуко, такі практики були частиною «театру влади», де покарання виступало публічним актом відновлення суверенітету [5].

Водночас уже в цей період можна побачити, що смертна кара є не лише юридичним механізмом, а й формою політичної комунікації. Саме ця ідея стає ключовою для подальшого теоретичного осмислення трансформації влади.

Поступова зміна ставлення до смертної кари почалася у XVIII столітті в епоху Просвітництва. Італійський мислитель Чезаре Беккарія у праці «Про злочини і покарання» доводив, що смертна кара не є ефективним засобом стримування злочинності та суперечить принципам гуманізму [3]. Його ідеї стали підґрунтям для реформ, і вже у 1786 році Тоскана стала першою державою, що скасувала смертну кару.

Ця інтелектуальна трансформація отримала подальший розвиток після Другої світової війни, коли відбулося формування міжнародної системи захисту прав людини. Прийняття Загальної декларації прав людини (1948) заклало основу для обмеження державного насильства, а відмова від смертної кари почала розглядатися як ознака демократизації політичного режиму [1].

Саме на цьому етапі виникає потреба в глибшому теоретичному поясненні того, як сучасна влада працює з життям і смертю. Тут особливо важливими є концепції біополітики Мішеля Фуко та некрополітики Ашиля Мбембе.

Фуко показує, що сучасна влада трансформується: від відкритого права «вбивати» вона переходить до управління життям через дисципліну, нормування та контроль над інституціями [5; 4]. Якщо раніше влада демонструвала себе через публічні страти, то сьогодні вона діє більш приховано – через школи, лікарні, армію та пенітенціарну систему. При цьому, як підкреслює дослідник, ці інституції можуть здійснювати приховані форми насильства.

Таким чином, відмова від смертної кари у демократичних країнах може інтерпретуватися не лише як гуманізація, а як зміна форм контролю: від фізичного знищення до «нормалізації» індивіда.

Однак ця трансформація не означає зникнення права на смерть. Логічним продовженням цієї думки є концепція некрополітики Ашиля Мбембе, яка акцентує увагу на тому, що сучасна влада зберігає можливість визначати, чиє життя має цінність, а чиє ні [9].

У цьому контексті смертна кара виступає крайнім, але показовим інструментом такого контролю. Наприклад, в Ірані смертні вирокі застосовуються не лише за тяжкі злочини, але й за політичні дії (участь у протестах 2022–2023 років). У Північній Кореї страти використовуються як засіб придушення інакодумства, а в Саудівській Аравії публічні страти мають демонстративний характер [6].

Важливо, що некрополітичні практики можуть існувати і поза формальним інститутом смертної кари – наприклад, у вигляді нерівного доступу до медицини або використання населення як ресурс в умовах підвищеного ризику (зокрема під час воєн). Таким чином, смертна кара є лише одним із проявів ширшої логіки контролю над життям і смертю.

Сучасний світ демонструє стійку тенденцію до відмови від смертної кари. За даними Amnesty International, станом на 2024 рік понад 140 держав або скасували її, або не застосовують на практиці [6]. Водночас у 2023 році було зафіксовано щонайменше 1153 страти, що свідчить про збереження цього інституту в окремих політичних системах.

Географія застосування смертної кари вказує на певну закономірність: у більшості демократичних держав вона скасована, тоді як у авторитарних режимах ще зберігається. Проте ця залежність не є абсолютною.

Показовим є приклад США, де смертна кара формально існує, але її застосування суттєво скоротилося, з 98 страт у 1999 році до 24 у 2023 році [7]. Водночас дослідження вказують на расові та соціальні диспропорції у винесенні вироків, що свідчить про структурні нерівності.

Окрему увагу слід приділити символічному виміру смертної кари. У деяких випадках вона використовується як інструмент публічної демонстрації влади.

Мішель Фуко підкреслював, що публічні страти – це не лише форма покарання, а й своєрідний ритуал відновлення та утвердження влади.

Показовим є приклад страти Саддама Хусейна у 2006 році. Важливим у цьому випадку є не лише сам факт страти, а й її спосіб – повішення, яке історично асоціюється з покаранням злочинців «нижчого» статусу, публічним приниженням та кримінальним, а не військовим чи «почесним» правосуддям. У багатьох культурах, зокрема в арабському світі, такий спосіб смерті не сприймається як гідний для політичного лідера, на відміну, наприклад, від розстрілу.

Таким чином, обраний спосіб страти сприяв делегітимації Хусейна, демонструючи його перехід із статусу правителя до статусу злочинця. Крім того, відеофіксація страти посилила її публічний і політичний ефект, перетворюючи її на акт символічного утвердження нового політичного порядку, а також своєрідний сигнал іншим політичним лідерам регіону.

Розглядаючи цю ситуацію крізь призму концепції некрополітики Ашиля Мбембе, можна стверджувати, що смертна кара виступає проявом граничної форми влади. Держава не лише вирішує, що людина має померти, але й визначає спосіб цієї смерті. Йдеться, таким чином, про контроль не тільки над життям і смертю, а й над формою, гідністю та символічним значенням самої смерті.

Не менш важливим чинником є громадська думка. У деяких країнах, зокрема США та Японії, значна частина населення підтримує смертну кару [10]. Це свідчить про те, що політика покарання формується не лише інституційно, а й під впливом суспільних уявлень про справедливість, безпеку та відплату.

Водночас одним із найсильніших аргументів проти смертної кари є ризик судових помилок. У США десятки засуджених були виправдані після винесення смертного вироку завдяки ДНК-експертизі [7]. Аналогічно, у СРСР до затримання Андрія Чикатила було страчено щонайменше 10 невинних осіб, що підкреслює небезпеку незворотності такого покарання.

Важливу роль у глобальному обмеженні смертної кари відіграють міжнародні інституції. Зокрема, Рада Європи визначає її скасування як

обов'язкову умову членства, що закріплено у відповідних протоколах до Європейської конвенції з прав людини [1].

Україна також пройшла цей шлях: у 1999 році Конституційний Суд визнав смертну кару неконституційною, а у 2000 році вона була остаточно скасована. Це стало важливим кроком у напрямі демократизації та інтеграції до європейського правового простору.

Отже, смертна кара є не лише інструментом кримінальної політики, а складним соціально-політичним феноменом, що відображає характер влади, межі її легітимності та ставлення до людського життя. Її застосування або скасування сигналізує про тип політичного режиму, рівень розвитку правової держави та домінуючі цінності суспільства.

У демократичних системах відмова від смертної кари пов'язана не лише з гуманізацією, а й з переосмисленням самої природи влади, переходом від права «позбавляти життя» до відповідальності за його збереження. Водночас у недемократичних режимах смертна кара часто зберігає функцію інструменту контролю, залякування та політичної демонстрації.

Таким чином, аналіз смертної кари дозволяє глибше зрозуміти фундаментальні принципи організації влади, співвідношення між державою та громадянином, а також реальну цінність людського життя у сучасних політичних системах

Список літератури:

1. Європейська конвенція з прав людини від 04.11.1950 р. Рада Європи. URL: <https://www.echr.coe.int> (дата звернення: 25.03.2026).
2. Історія держави і права зарубіжних країн : підручник / за ред. О. В. Копиленка. Київ : Юрінком Інтер, 2012. 624 с.
3. Панов М. І. Чезаре Беккарія і його славнозвісний трактат «Про злочини та покарання» (до 250-річчя опублікування). Право України. 2014. № 9. С. 226–244.
4. Фуко М. Історія сексуальності. Т. 1 : Воля до знання / пер. з фр. Харків : Око, 1997. 232 с.
5. Фуко М. Наглядати й карати. Народження в'язниці / пер. з фр. Київ : Основи, 1998. 392 с.
6. Amnesty International. Death Sentences and Executions 2023. London, 2024. URL: <https://www.amnesty.org/en/documents/act50/6548/2024/en/> (дата звернення: 25.03.2026).

7. Death Penalty Information Center. Facts and Figures. 2024. URL: <https://deathpenaltyinfo.org> (дата звернення: 25.03.2026).
8. Garland D. Peculiar Institution: America's Death Penalty in an Age of Abolition. Cambridge : Harvard University Press, 2010. 428 p.
9. Mbembe A. Necropolitics. Public Culture. 2003. Vol. 15, № 1. P. 11–40.
10. Pew Research Center. Americans' Views on the Death Penalty. 2023. URL: <https://www.pewresearch.org> (дата звернення: 25.03.2026).

ЕМОЦІЙНІ МАРКЕРИ В ПРОФЕСІЙНІЙ КОМУНІКАТИВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ

О. В. Степаненко, студентка,

Науковий керівник - канд. пед. наук, доцент Черкашина Ж.В.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

У сучасних умовах розвитку освіти особливої актуальності набуває проблема формування високого рівня професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів. Одним із ключових компонентів їхньої професійної компетентності є комунікативна складова, що забезпечує ефективну взаємодію в освітньому середовищі. Професійна діяльність інженера-педагога передбачає не лише передачу знань, а й організацію продуктивного педагогічного спілкування, створення сприятливого психологічного клімату та налагодження взаєморозуміння зі здобувачами освіти.

Важливу роль у цьому процесі відіграють емоційні маркери, які проявляються в мовленні та поведінці учасників комунікації. Вони відображають емоційний стан особистості, її ставлення до співрозмовника та навчальної ситуації загалом. Уміння розпізнавати й адекватно інтерпретувати емоційні маркери дозволяє майбутньому педагогу своєчасно реагувати на зміни в настрої студентів, запобігати конфліктам, підвищувати мотивацію до навчання та ефективність освітнього процесу.

Попри значну кількість досліджень, присвячених проблемам педагогічної комунікації та професійної підготовки фахівців, питання використання емоційних маркерів у професійній комунікативній діяльності інженерів-педагогів залишається недостатньо висвітленим. Це зумовлює необхідність